Чыла эллысе пролетарий-шамыч, ушныза!

Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ

АДРЕС: Йошкар-Ола, Пограничный урем, 45, „Ямде лий" редакций.

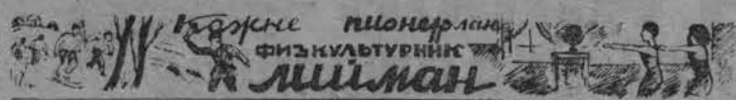
1941 ийыште йоча творчествын кокымшо республиканский олимпиадым эртарыме нерген

ВЛКСМ Центральный Комитетын решенийже почеш ВЛКСМ Обком бюро 1941 ийыште йоча творчествын кокымшо республиканский олимпиадым эртараш решенийым приниматлен. Олимпиадын цельже—массовый йоча самодеятельный творчествын кушмыжым, наука, техника областьыште йоча творчествын да массовый самодеятельностьын умбакыже кушмыжым ончыктымаш.

Йоча творчествын кокымшо республиканский олимпиада 1941 ий 25 июнь гыч 15 июль марте эртаралтеш.

ВЛКСМ Центральный Комитетын положенийже почеш детский творчествын кокымшо республиканский олимпиадылан ямдылалтмаш эн ончычак школлаште, пионерский отрядлаште, детский учреждениилаште, кружоклаште тўналеш.

Районный да школьный йоча творчество олимпиадым эртарашлан школлаште, районлаште 15 декабрьлан оргкомитетым организоватлаш манын, Обкомол бюро шке решенийыштыже ончыктен.

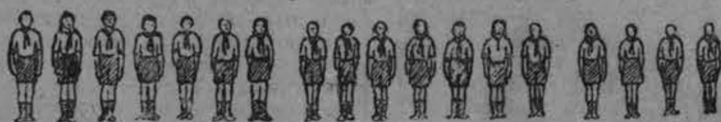
Военно-физкультурный паша сай кая

Ме Старо-Тор'яльский средний школышто тунемше-шамыч урок деч ончыч кажне эрдене 30 минут нарө физкультура дене заниматлена, маршироватлен кошташ тунемына. Тыге заниматлымаш тазалыкым пенгыдемдаш кугун полша. Кызыт ме тўрлӧ упражнений-шамычым сайын ыштена.

Тугак военный занятий кўрылтде эртаралтеш. Кызыт ме винтовкын ужашыже - шамычым тунемына. Военно физкультурный занятий интересын эрта. Туныктышо Анатолий Павлович Березин пеш сайын умылтара. Садланак йоча-шамыч тиде предмет дене сай да отлично гына тунемыт.

Петухов Николай ден Петухов Ефим.

Н-Тор'яльский район.

Физкультурный кружок пашам ок ыште

Мый изинекак физкультура дене заниматлаш пеш йӧратем. Кунам от йӧрате, вет тудо кап-кылым пенгыдемдаш полша. Физкультура дене изинек кўрылтде заниматлет гын, пенгыде, таза лийын кушкат. Тидым кажне пионерлан, тунемшылан мондыман огыл. Но мемнан школышто физкультурым аклен огыт мошто. Але мартеат школышто организоватлыме физкультурный кружок пашам ок ыште. Учитель-шамыч тиде нерген огытат шонапте.

Виноградов Аркадий.

Поланур начальный школа. 4-ше класс. Йошкар-Ола район.

ФРИДРИХ ЭНГЕЛЬС

(28 ноябрьыште шочмыжлан 120 ий темын)

Мировой пролетариатын великий вождьжо Фридрих Энгельс 1820 ий 28 ноябрьыште Бармен олаш (Германийын Рейнский областьыше) текстильный фабрикантын ешешыже шочын. Йоча годсо жапше гычак тудо капиталист-шамычын эксплоатироватлыме промышленный пашазе-шамычын илышыштым, трудышт ден бытыштым наблюдатлен.

Энгельс первойжым реальный училищыште, варажым гимназийыште тунемын.

Энгельс рвезыже годымак моткоч пашам ыштен кертмашыже дене, шинчымашым налаш пеш тыршымыжые дене ойыртемалтын. Тудо философийым, точный наука-шамычым, иностранный йылме-шамычым тунемын, стих-шамычым возен, сўретлен.

Латиндеш ияш Энгельс религийлан ўшанымашым кудалтен.

1844 ийыште Энгельс ден Марксын великий дружбышт тўналын.

Энгельс Маркс дене пырля пролетариатын партийжым ыштеныт. 1847 ийыште „Коммунист-шамыч союз" ышталтын, тудын цельже — „буржуазийым сўмырен кудалтымаш, пролетариатын господствыжо" лийын.

„Коммунист-шамыч союзын" поручений же почеш Маркс ден Энгельс тудын программыжым — „Коммунистический партийын манифестшым" возеныт. „Манифестыште" нуно тыгай лозунгым возеныт: „Чыла эллысе пролетарий-шамыч, ушныза!"

Фридрих Энгельсын сўретше. Тудо сўретлаш пеш йӧрата улмаш, тыр остроумный карикатурым ыштен.

1848 ийыште, Германийыште революций тўналмек, Энгельс Маркс дене пырля шке родинышкышт толыт. Тыште, Кельн олаште, нуно революционный пашам ыштеныт. 1849 ийыште Энгельс калык восстанийыште лично участвоватлен. Восстанийым пызыралме деч вара Энгельс шолып Лондоныш каен. 1850 ий гыч тудо Манчестерыште илен. Тыште илымыже годым тудо пеш шуко статьям, путыракшым военный вопрос-шамыч дене возен.

Энгельс 25 иностранный йылмым, тиде шотышто руш йылмымат шинчен.

Маркс дене пырля Энгельс 1 Интернационалын организаторжо, пролетарский партий верч кучедалше лийын. Маркс семынак, Энгельс оппортунист-шамыч ваштареш, пашазе движенийын тушманже-шамыч ваштареш чот кучедалше лийын.

Энгельс величайший теоретик, борец да ученый лийын. Тудо ятыр чапле произведений-шамычым возен.

1883 ий 14 мартыште К. Маркс колен. Марксын колымыж деч вара международный пролетарский движенийым вуйлатыше гигантский пашам пўтынек Энгельс шкетын шуктен шоген.

Фридрих Энгельс 24 ияшыже годым.

Тудо европейский эллысе социалист-шамычын советникше да руководительже лийын.

Илышыжын пытартыш ийлаштыже Энгельс Россия дене шуко интересоватлалтын, народничество ваштареш кучедалын.

Марксын — Энгельсын — Ленинын — Сталинын учений же мемнан элыште государственный учений лийын.

Энгельс 1895 ий 5 августышто Лондонеш колен.

Карело-Финский ССР-ын столицыштыже избирательный кампаний

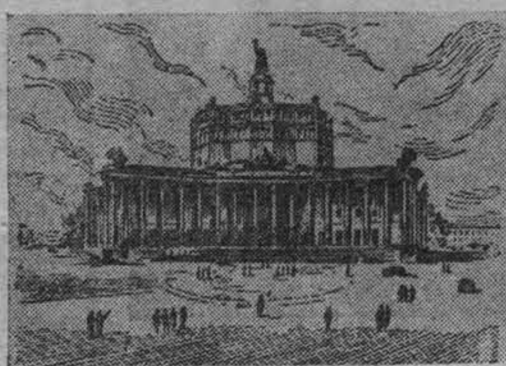
Пўтынь Карело-Финский ССР-ысе семынак, Петрозаводскышто шемер депутат-шамычын местный Советлашкышт сайлымашлан ямдылалтмаш кугу нӧлталтмаш дене эрта.

Городской ден районный Совет депутатыш кандидат-шамычым выдвигатлен пытарыме. Кандидат-шамычлан Карело Финский ССР Верховный Совет Президиумын председательже Куусинен йолташым да Карело-Финский ССР-ысе КП(б) ЦК-н секретарьже Куприянов йолташым да молымат выдвигатлыме.

Радио гоч историй дене лекцийым колыштса

Партий ден правительство йоча-шамыч шке элыштын историйжым, древний мирын историйым, кыдалаш курымын да новый историйым сайын шинчыштт манын кугун тыршат. Тидлан миллион дене учебник-шамычым лукмо.

А 1 декабрь деч вара, арнялан кок гана, кастене 8 час деч вара радио гоч историй дене лўмын лекций-шамычым передаватлаш тўналыт. Лекцийым профессор, преподаватель - шамыч лудаш тўналыт.

Москвасе Йошкар Армийын Центральный театрже.

Автомобильым модын налыныт

13 номеран Мичуринский школын (Тамбовский область) 3 шо классыштыже тунемше-шамыч осоавиахим 14-ше лотерейын 3 тенгеаш билетшым пырля налыныт ыле. Нуно тиде билет дене легковой машинам але окса дене 10 тўжем тенгем модын налыныт. Нуно модын налмашым окса дене налаш да тыжечын 2 тўжем тенгежым эл оборона фондыш пуаш, 2 тўжем тенгем — пионерский комнатым оборудоватлаш да 6 тўжем тенгем военный учебный пособийым налаш пуаш решитленыт.

97

СЕРГЕЙ МИРОНОВИЧ КИРОВ

Сергей Миронович Киров. Бондарь художникын пашаже.

КИРОВ ГАЙ ЛИЙЫНА

Ме Сергей Миронович Кировым пуштмо ийын эше изи —6 ияш велэ улына ыле. Тунам ме школышко коштын онал. Сергей Мироновичын кӧ улмыжо да илышыже нерген школышто пален налынна. Ме тудын нерген возымо „Мальчик из Уржума" книгам, журналлаште, газетлаште возымым лудынна. Эше шукерте огыл мыланна географий урокышто туныктышо Лидия Владимировна Кольский полуостровысо апатит лукмо нерген каласкалыш. Тиде пашам Сергей Миронович Кировын вуйлатымыже почеш тӱҥалме. Тышечын да моло лудмына гыч ме Сергей Мироновичын изинек пашам йӧратыше улмыжо нерген пален нална.

Сергей Миронович йоча-шамычымат чот йӧратен, нуным дене дружитлен, чӱчкыдын школлашке лектеден. Йоча-шамычым сознательный дисциплиным вӧлталаш, отлично да сайын тунемаш туныктен. Тудо изиже годымак йолташыже-шамыч верч заботитлаш тунемын.

Садлан ме Сергей Миронович Кировым чот йӧратена, меат тудын гай лияш тыршена. Ме тудын мутшым шуктен шогена: чыла предмет денат отлично тунемына, шенгелан кодшо йолташ-шамычлан полшена — нунымат ончык луктaш тыршена. Сергей Миронович йоча-шамычым тыге ышташ туныктен.

Сергей Миронович Кировым йоча-шамыч нигунамат огыт мондо.

Русов Юрий,
Дьячкова Тамара,
Вылегжанин Владислав.

Йошкар-Ола,
5 ше школа,
4-ше „А" класс.

С. М. КИРОВ — ПРОМЫШЛЕННЫЙ УЧИЛИЩЫШТЕ

Нужна еҥын эргыже, Сергей Миронович Киров (Костриков[1]) шинчымашым налшашлан йӧсӧ корным эртен. Ныл ияшыже годым ачаже колен. Аваже деч 7 ияш кодын. Шуко гана йодмеке гына Сережам приютыш налыт. Приютышто илымыже годым тудо ончычшо приходской школышто, варажым Уржум оласе училищыште тунемеш. Приютышто сайын илен огытыл: начарын пукшеныт, шӱкшӱн чиктеныт. Суртысо чыла пашамат приютысо йоча-шамыч шке ыштеныт. Сережа пашам йӧратен, тудо кухньышто охотан полшен, ате-шамычым мушкеден, пареҥгым эрыктен, пӧлемлаште изи йоча-шамычым ороден, приютысо садыштат йӧратымаш дене пашам ыштен. Тыштак, приютышто, книга ком ышташ тунемын.

Оласе училищыште Сережа Костриков эн ончыл тунемше улмаш. Класс гыч класслашке эре пӧлекым налын вончен. 1901 ийыште Сережа Костриков оласе училищым пытарен. Тудо тунемаш пеш кертеш улмаш, умбакыжат тунемаш шонен, садлан Уржумысо благотворительный общество тудым Казань олашке, низший механико-технический училищыш колта.

Казаньыште Сергей Миронович приютысо дечат нужна илышыш логалын. Уржумский благотворительный общество тудлан тылзе еда 5 теҥге стипендийым пуаш сӧрен улмаш, но тиде шагал оксажымат тудлан эре колтылын огытыл. Ик гана велэ огыл тунеммылан тӱлыдымылан верчак Сергей Костриковым училище гыч луктын колташ ямдылалтыныт.

Казаньысе низший механико-технический училищыште шукыжо пашазе, ремесленник, тыгыде служащий-шамычын икшывышт тунемыныт. Но нунын коклаштат Сергей Миронович эн нужна умаш.

Сергей Миронович коридорышто гына, кӱчык сондык ӱмбалне туртын возын мала улмаш. Урокым ямдылаш кухньышто, да пеш кастене але пич йӱдым велэ — пачер оза ватын кухаркыжын чыла ате-шӧрым мушкын, поген оптымекыже велэ лиеш улмаш. А эрдене пеш эр кынелын, кеҥежым чийме шинельже денак пеш чот йӱштӧ гынат, тудо олан вес мучашкыже — училищыш куржеш улмаш.

Тушто занятий 8 шагатлан тӱҥалеш, но ученик-шамычлан 7 шагатат пелыланак мияш кӱлеш улмаш. Занятий 6 шагат кас марте шуйнен (кочкашлан перерывым ыштеныт), а куд шагат деч вара тунемше-шамыч мастерскойлаште пашам ыштен улыт.

Пашам йӧратыше Сергей Миронович ик минутымат паша деч посна шинчылтын огыл. Училищын мастерскойыштыжо пашам ыштен толмек, тудо мӧҥгыштыжӧ кеч кунамат мом-гынат ыштылын. Сергей Мироновичым тунамсе жапыште шинчыше йолташыже-шамыч ойлат:

„Костриков мастар кидан ыле... Чынак, тудын тӧрлатен але шке ыштен моштыдымо ӱзгар, механизм лийын огыл. Южгынам тудо шуко кас почела шинчылт эртарен, шонымыжым ышташак тыршен да ыштен кертын".

Казаньыште Крестовниковын кугу заводшо улмаш. Ты завод пӱтынь Российлан сортам да шовыным ыштен. Тыште пашам ышташ условий пешак нелэ улмаш. Цех-шамыч ночко, пычкемыш лийыныт. Покшелне шолшо шовынан кугу чан-шамыч шогеныт, нуным ош пар койдымын петырен. Вентиляций уке улмаш. Пашазе-шамыч шуко гана кислота дене могырыштым йӱлалтен колтеныт. Казанский низший механико - технический училищыште тунемше-шамыч лач ты заводышто практикылан тунемыныт. Тыштак Сергей Мироновичат практикым эртен.

Пашазе-шамычым чот ындырымашым ужын, самырык Костриков тунамак шонаш тӱҥалын: молан иктышт начар илат, весышт сайын, молан пашазе-шамыч йӧсын илат? Кеҥеж каникуллан Сергей Миронович Уржумыш коштеден, тушто тудын шоҥго куваваже дене кок акаже иленыт. Тудо жапыште Уржум олашке кугыжан правительство революционер шамычым колтылеш улмаш. Сергей Миронович нунын дене палыме лиеш, нуно тудлан революционный литературым лудаш пуат. Варажым тудо шкеак гектографым ышта да йолташыже дене пырля йӱдым мончаште шолып прокламаций - шамычым печатлылеш да эрдене эрак уремышке шалатыл кышка. Тиде — Сергей Мироновичын первый революционный пашаже.

1904 ий мучашыште С. М. Киров Томскышто улмыжо годым партийышке пура да пӱтынь шке илышыжым, пӱтынь шке шинчымашыжым революционный кучедалмашлан, Ленин—Сталин паша верч кучедалмашлан пуа.

С. М. Киров Музейын научный пашаеҥже М. Иванова.

[1]) Киров—Сергей Мироновичын партийный лӱмжӧ.

Сергей Мироновичын образшым нигунамат ом мондо

Мый „Великий гражданин" кинофильмын кок серийжымат онченам. Тиде—Сергей Миронович Киров нерген фильм. Тушто тудын простой да скромный, чуткий да лӱддымӧ улмыж нерген пеш сайын ончыкталтын. Мыланем тиде фильм пеш чот келшен. Вашке С. М. Киров нерген фильмын кумышо серийжат ышталтеш. Тиде фильмым куанен вучем.

КУГУЕЛОВА НАДЯ.

Йошкар-Оласе 8-ше номеран средний школа,
7-ше „А" класс.

С. М. Киров. Скульптор Н. В. Томскийын пашаже.

АПАТИТ

Сергей Миронович Кировын паша ыштен шинчыме ӱстембалныже эреак тӱрлӧ кӱй пудырго-шамыч, шуко порода да минерал-шамычын образецышт киеныт. Тушто Волхов гыч кондымо куштылго алюминий моклака, гдовский сланцевый рудникысе ударник-шамычын колтымо сланецат лийын. Туштак коймо верыште апатитын—чапле минералын образецше киен. Апатитлан советский Заполярын Хибины курыкшо-шамыч поян улыт.

Киров йолташ тиде минерал дене молан тыге чот интересоватлев? Теве молан: апатит гыч химический веществам — суперфосфатым ыштат. А суперфосфат — мландылан эн сай, эн питательный ӱяҥдыш.

1921 ийыште советский ученый — геолог - шамыч Кольский полуостровышто хибинский апатитын первый образецшым муыныт. А 1926 ийыште Хибинский тундра йыр 25 километр лопкыт эртак апатитан вер улмым пален налме.

Хибиныш геолог, инженер, строительный пашазе-шамыч каеныт. Нуно тӱняште эн кугу апатитовый комбинатым ышташ тӱҥалыныт. Тиде пашам чапле большевик Сергей Миронович Киров вуйлатен.

Сергей Миронович Кольский полуостровысо кугу природный поянлыкым исследоватлыме да кучылтмо пашам ыштыме нерген шуко шонен. Чыла тиде поянлык вашкерак мемнан родинлан кучылташ йӧршӧ лийже, манын тудо мечтатлен.

Тудо жап гыч ятыр ий эртыш. Хибинский тундра палаш лийдымын вашталтын. Апатитовый руда тужечын лӱмын ыштыме фабрикла, заводла суперфосфатыш савыраш колгалтеш. А уто апатитшым Советский Союз граница вес велке ужалат.

А. Булат.

1 декабрьыште С. М. Кировым злодейски пуштмылан 6 ий темеш. Снимкыште А. Н. Яр-Кравченко художникын „Этап дене" лӱман сӱретше. (Ленинградысе С. М. Киров музейын материалже гыч).

Пионер ден школьник-шамычын Всесоюзный военно-физкультурный соревнованийыштым ВЛКСМ ЦК, ВЦСПС, РСФСР Наркомпрос, СССР Осоавиахимын ЦС, физкультура ден спорт паша дене СССР СНК пеленсе Всесоюзный комитет да СССР-се Красный Крест ден Красный Полумесяц общество-шамыч Союзын Исполкомышт эртарат.

I. СОРЕВНОВАНИЙЫН ЦЕЛЬЖЕ

1. Школлаште да пионерский отрядлаште массовый военно-физкультурный пашам кумдан шараш да вияндаш.

2. Пионер ден школьник-шамычым кӱлшӧ военный ден физкультурный навыклан туныкташ.

3. Пионер ден тунемше-шамычым „БГТО“, „ГТО“, „ЮВС“, „ГСО“, „ПВХО“ да моло значоклан нормым сдатлаш ямдылалтмаш да сдатлымаш дене авалташ.

II. СОРЕВНОВАНИЙЫМ ЭРТАРЫМЕ ПОРЯДОК

1. Военно-физкультурный соревнованийлаште 5-ше гыч 10-шо класслаште начар отметка-шамыч деч посна тунемше пионер ден школьник-шамыч участвовотлен кертыт.

2. Соревнований кок группа дене эртаралтеш:

1-ше группа—5,6,7-ше класслаште тунемше-шамыч;

2-шо группа—8,9,10-шо класслаште тунемше-шамыч.

3. Соревнований лӱйымаш, топографий да связь, ПВХО, ГСО, да физкультура дене, кажне вид дене посна эртаралтеш. Тидын деч посна, чыла участник-шамыч строевой подготовкын норматившым сдатлат да лӱмын лукмо программа почеш физкультурный соревнованийлаште участвоватлаш тӱҥалыт.

4. Школьный соревнованийлаште пионерский отрядла да классла гыч шогалтыме команда-шамыч, а кушто команда-шамыч ыштыме огытыл гын, посна тунемше-шамыч участвоватлаш тӱҥалыт.

5. Внутришкольный соревнованийлаште эн сай результатым ончыктышо пионер ден школьник-шамыч районный соревнованийлаште участвоватлашлан 52 еҥ дене отрядлашке ушалтыт.

Отрядышке тыгай составан 10 отряд-шамыч пурат:

1-ше группа деч:

Стрелок-шамычын команда—4 еҥ.

Физкультурник - шамычын команда—10 еҥ (5 ӱдыр да 5 порʼеҥ йоча).

ПВХО команда—4 еҥ.

ГСО команда—4 еҥ.

Топографий да связь команда—4 еҥ.

2-шо группа деч:

Стрелок-шамычын команда—4 еҥ.

Физкультурник - шамычын команда—10 еҥ (5 ӱдыр да 5 рвезе).

ПВХО команда—4 еҥ.

ГСО команда—4 еҥ.

Топографий да связь команда —4 еҥ.

6. Районный соревнованийлаште лӱйымаш, физкультура, ПВХО, ГСО, связь да топографий дене эн сай верым налше-шамыч ойырен налалтыт да соревнованийын видше-шамыч дене команда - шамычлашке комплектоваялтыт, а команда-шамычышт областной, краевой да автономно республиканский соревнованийлаште участвоватлашлан районын отрядышкыже ушалтыт.

7. Республиканский соревнованийлаште область, край да автономный республика-шамычын областной, краевой да автономно-республиканский соревнованийлаште эн сай результатым ончыктышо участник-шамыч дене ыштыме отрядышт участвоватлат.

Областной, краевой да республиканский соревнованийлаште отряд шамычын составышт районный соревнованийласе гаяк,—52 еҥан.

8. Всесоюзный военно-физкультурный соревнованийлаште союзный республика-шамычын отрядышт участвоватлат.

Всесоюзный соревнованийыште кажне республика деч 57 еҥ участвоватла: 52 еҥ—соревнованийыште участвоватлыше-шамыч, отрядын командирже, военный специальность-шамыч дене 2 инструктор да физкультура дене 2 инструктор.

Участник-шамыч составым, отрядын командиржым да отрядын инструкторжо-шамычым союзный республикын оргкомитетше пеҥгыдемда.

9. Внутришкольный, районный, областной да республиканский (РСФСР деч посна) соревнований-шамыч нерген пӱтынь отчет республиканский соревнований пытымек 5 кече гыч Всесоюзный оргкомитетыш колталтеш. Тыгак военно-физкультурный пашам шындыме шотышто да соревнованийлаште первый* верым (областьыште, крайыште) налше школа нергенат материал колталтеш.

ПАЛЕМДЫМАШ. РСФСР мучко внутришкольный, районный, областной, краевой да автономно-республиканский соревнований нерген отчет-шамыч посна форма почеш Всесоюзный оргкомитетыш областной, краевой, автономно - республиканский соревнований пытымеке вич кече гыч колталтыт.

10. Соревнований-шамыч тунемше-щамычым школлаште занятий деч кӱрылтде эртаралтыт. Областной ден краевой соревнований заочно эртаралтеш.

III. СОРЕВНОВАНИЙЫМ ВУЙЛАТЫМАШ

1. Внутришкольный соревнованийым эртарашлан школышто 5—7 еҥан штаб ышталтеш (тушко пурат: школа директор, школын военрукшо, физкультура дене туныктышо, старший пионер вожатый, комсомольский комитетын секретарьже, Осоавиахим первичный организацийын председательже, молат).

2. Районный, областной, краевой да республиканский соревнований эртарашлан верлаште оргкомитет-шамыч ышталтыт. Тушко комсомол комитетын, калык образований отделын, профсоюзын, физкультура паша дене Комитетын, Осоавиахимын, Красный Крест да Красный Полумесяц обществын, верысе печатьын представительышт пурат. Оргкомитет-шамыч пелен судейский коллегий - шамыч ышталтыт, тушко соревнованийын чыла видше денат судья-шамыч пурат. Главный судьям да судейский коллегийым оргкомитет пеҥгыдемда.

IV. СОРЕВНОВАНИИЛАН ЯМДЫЛАЛТМАШ

1940 ийын 20 ноябрь гыч тӱҥалын пионерский отрядлаште да школлаште внутришкольный соревнованийлан ямдылалтмаш паша ышталташ тӱҥалеш.

Соревнованийым эртараш ямдылалтме жапыште школлаште, пионерский отрядлаште массовый военно - физкультурный паша кумдан шаралтшаш, школьникым Йошкар-Армийын да Военно-Морской Флотын героический эртыше да кызытсе жапышт да Йошкар Армий вождь-шамычын биографийышт дене палымым ыштыше лекций, беседа-шамыч эртаралтшаш улыт.

Пионер ден школьник-шамычым соревнованийлан ямдылашлан запасын командирже, спортын мастерже да физкультурник-шамыч, ача-ава, туныктышо-шамыч да молат шогалталтыт. Соревнованийлан ямдылалташлан, утларакше лӱйымаш да санитарный паша дене чыла занятий-шамычат специальный подготовкан кугуен-шамычын вуйлатымышт дене велэ эртаралтшаш улыт.

V. СОРЕВНОВАНИИЫМ ЭРТАРЫМЕ СРОК

1. Внутришкольный соревнований 1941 ийын 5 январь гыч 1941 ий 5 февраль марте эртаралтыт.

2. Районный соревнований—15 февраль гыч 10 март марте.

3. Областной, краевой, автономно-республиканский соревнований—20 апрель гыч 5 май марте.

4. Республиканский соревнований—25 июнь гыч 10 июль марте.

5. Всесоюзный соревнований—1 гыч 13 август марте.

ПАЛЕМДЫМАШ. Физкультура дене районный ден областной соревнований верысе оргкомитет-шамычын ончымышт почеш кусаралт кертеш.

VI. ЗАЧЕТ ДА СОРЕВНОВАНИИЫН РЕЗУЛЬТАТШЫМ АКЛЫМАШ

Районный, областной, краевой, республиканский да Всесоюзный соревнованийыште ончыл верым налмаш соревнованийын чыла видше-шамычын комплексыж денат, тыгак посна вид-шамыч денат палемдалтеш. Кажне отрядын общий верже соревнований годым отрядысе команда-шамычын посна вид да чыла участник-шамычланат ыштышашлык физкультурный многоборье почеш налме очкон суммышт дене палемдалтеш.

Соревнованийын кажне видше денат 1-й верым налмылан команда 1 очком налеш, 2-шо верлан—2 очко, 3-шо верлан—3 очко, умбакыжат тыгак.

Эн шагал очкоан суммым налше отряд соревнованийыште сеҥышылан шотлалтеш.

VII. ВСЕСОЮЗНЫЙ СОРЕВНОВАНИИЫШТЕ ПУАШЛАН ПРИЗ-ШАМЫЧ

Союз мучко комплекс тӱшка дене первый верым налше отряд Оборона Калык комиссариатын куснылшо призше—Йошкар знамя дене наградитлалтеш.

Кокымшо верым налше отряд ВЛКСМ ЦК-н куснылшо призше—йошкар знамя дене наградитлалтеш.

Кумышо верым налше отряд Осоавиахим ЦК ден Красный Крест да Красный Полумесяц общество-шамыч Исполкомын куснылшо призышт—кубок дене наградитлалтеш.

Нылымше верым налше отряд ВЦСПС-ын куснылшо призше дене наградитлалтеш.

Тидын деч посна, посна вид-шамыч дене ончыл верым налше команда-шамыч физкультура да спорт паша дене Всесоюзный комитетын, Осоавиахим Центральный советын да Красный Крест ден Красный Полумесяц общество-шамыч Исполкомын куснылшо призышт дене наградитлалтыт.

Эн сай индивидуальный результатым ончыктышо посна участник-шамыч грамота да жэтон-шамыч дене наградитлалтыт.

Йошкар знамям пеҥгыдын кучаш тыршена

Ронгинский средний школышто чылаже 530 тунемше, нинын кокла гыч 18 отличник да 100 утла ударник-шамыч улыт. Тунемше-шамыч сай да отлично тунемшаш верч чот кучедалыт.

Икымше чырыкыште успеваемость ден посещаемость шотышто эн сай результатым 8-ше „А“ класс ончыктыш. Тыште успеваемость 91,2 процент. Садлан тиде класс куснылшо йошкар знамям налын. Александров, Ягодаров, Загайнов, Афанасьев да молат отлично отметкым гына налыныт. Нуно общественный пашаштат активно участвоватлат.

Каласаш кӱлеш, школа мучко але 30 тунемше-шамыч начар тунемыт. Кызыт нунылан сайын тунемше-шамыч полшаш тӱҥалаш обязательствым налыныт.

Школышто оборонный кружок пашам сайын ышта. Октябрьский революцийын 23-шо идалыкше мартен 200 утла значкист-шамычым ямдылен лукмо. РОКК кружок член-шамыч II ступень ГСО значоклан нормым сдатлаш ямдылалтыт. Школысо авиамодельный, фото да шашечно-шахматный кружок-шамыч пашам огыт ыште. Нунын пашаштым вияндаш кӱлеш.

А. Виногоров,
8-ше „А“ классын классный организаторжо. Ронгинский средний школа.

Ефим отличнын тунемеш

Васильев Ефим Руя-Солинский неполный средний школын 3-шо классыштыже тунемеш. Тудо тунемаш тӱҥалмыже годсекак эре отличнын гына тунемеш. Мӧҥгыш пумо пашам Ефим керек-кунамат эре шуктен толеш. Туныктышылан тудо нигунамат „ом пале“ манын ойлымашыже уке, керек-могай йодышланат чын отвечатла. Ефим деч чылаланат примерым налман.

Баранов Коля.
Ронгинский район.

Интересный беседа

20 ноябрьыште мемнан школышко финский белогвардейщина ваштареш кучедалмаште участвоватлыше Иванов Иван ден Труханов Яков толыныт. Нуно шукерте огыл Йошкар Армий гыч пӧртылыныт. Нуным шокшын вашлийна. Ме 250 наре пионер ден комсомолец-шамыч йошкарармеец-шамычын посна боевой эпизодым шарнен ойлымыштым куанен колыштна. Беседа интересный лийын.

Иванов Александр.
Моркинский район, Весь-Шургинский средний школа.

Мемнан республикыште илыше янлык-шамыч

Луй кожла йӧршан тумерла ден шопкерла чодраште ила. Шукыжым тудо кӧрган пушентыште ила, садлан тудым кӧрган пушенге-шамыч улмо верыште ужаш лиеш. Луй кугу янлык огыл. Хищник отрядын луй семейстывышкыже пура. Тудо пырыс наре кугытан, кӱжгытшӧ пырыс деч вычкыжрак, кужырак кутышан. Тӱсыжӧ умбач ончымаште шемалгырак кӱренла, а лишыч ончымаште лудо шемкӱренла коеш. Тыгай тӱс кок тӱрлӧ пун улмо дене лиеш.

Тудын кап-кылжым кӱрен тӱсан шем кужу пун леведыш, а коваште воктен лудо тӱсан тыгыде мамык, нугыдын петрен ш о г а. Оҥыштыжо нарынчырак ош корно, галстук семын мӱшкырышкыла кая.

Луйын пуйжӧ-шамыч пий пӱй гай кошар мучашан улыт, клыкше кужу, кошарге. Тудо тӱрлӧ чодра кайык-шамычым да тыгыде янлык-шамычым кочкын ила, южгынамже мераҥымат куча. Кечывалым кӧрган пуышто лекде кия, йӱдым кочкышым кычалаш лектеш. Йӱдым коштмыжо годым малыше кайыкым ужешат, йыштак миен руалта. Шӱжым пӱчкын, вӱржым йӱэш, шылжым кочкеш. Пыжашыште пӱктен шинчыше кайык-шамычым куча, кайыкым ок верешт гын, пыжашыште улшо муным кочкеш. Кайык иге лекме жапыште игым поген кочкеш. Тыгак йӱдым коштшыжла ур пыжашым верештеш гын, урым руалта. Лишныже кугырак кайык да янлык уке годым мландыш волен колям да молымат кучен кочкеш.

Луйым клеткыштат ашнаш лиеш. Чыла зоопарклаштат луйым ашнат. Теве Йошкар-Оласе Лесной Институтышто А. А. Першаков луйым шукертсекак ашна. Ожно луй зоопарклаште тӱлен кертын огыл. Ученый-шамыч луйым зоопаркыште тӱлыктарыме верген шуко тыршеныт. Кодшо ийыште Московский зоопаркыште ик ученый П. А. Мантейфель тиде важный государственный пашалан уло вийже дене пижын.

Тудо луйлан моло шыл кочкыш йӧре, коклан тӱрлӧ вольык да кайык-шамычын вуйторыкыштым пукшен. Тыге пукшаш тӱҥалмеке луй зоопаркын условийыштыжат, чодрасе гаяк тӱлаш тӱҥалын. Кызыт чыла зоопарклаште тыгак ышталтеш, садлан государство зоопарк условийыштат луй коваштым шуко ямдылен кертеш.

Луй пеш эркын тӱла. Тудо кок ий коклаште ик гана, шукыжо годым кок игым гына ышта. Мемнан республикыште луй пеш шагал кодын. Луйым тӱлыктарашлан, мемнан республикыште луйым пушташ чаралтын.

Луйын илышыжым, мом кочмыжым пален налмек тудын хищный улмыжым палаш лиеш. Тудо шуко кайыкым, тыгыде янлыкым пытара, но тудын шергакан коваштыже тудын зиянжым утыж дене сула. Луйын коваштыже шергакан, 80—100 теҥгем шога, коваштыже тӱрлӧ шергакан вургем ышташ кая.

Н. М. Миронов.

Н. К. Крупская лӱмеш Марпединститутысо зоологий кафедрын ассистентше.

ГРАНИЦА ВЕС ВЕЛНЕ

Англия ден Германия коклаште война. **Снимкыште:** Английын серыштыже английский наблюдательный пункт.

Греческий армийын наступленийже

Албанийысе Корча ола лишне лийше кугу кучедалмаш греческий войска - шамычын сеҥымашышт дене пытен. Итальянец-шамыч тиде ола гыч лектын каеныт, да тушко грек-шамыч пуреныт.

Греческий армий южо верлаште Албания кӧргышкӧ 30 километр нарыш пурен. Тудо кызытат эре ончыко кая да Москополе олашке пурен. Американский корреспондент увертарен: грек-шамыч Аргирокастрон ола декат шуыныт. Итальянец-шамыч чакнен каят.

Военный специалист-шамычын ойышт почеш, тиде бойлаште итальянский войска-шамыч верым начар палымышт да тушко приспособитлалт кертдыме дене сеҥалтыт.

Катокым кузе ыштыман

Катокым (мунчалтыме вер) тӧр верыште ыштыман. Чоҥган але лакылан вер уло гын, нуным тӧрландараш кӱлеш. Каток ышташ палемдыме луман верым тошкымек, тӧрлен шындыза. Вара площадка йыр вӱд йоген кайме деч 10—12 сантиметр кӱкшытан валым ыштыман. Тиддеч вара пӱтынь площадка мучко вӱдым шаваш лиеш. Площадка йыр ыштыме вал (кӱкшака) вӱдым площадка деч ӧрдыжкӧ ок колто.

Площадкыш ик ганаште шуко вӱдым шаваш ок лий. Эн ончычак площадкыш вӱдым вычкыжын гына шавыман. Вычкыжын кылмымек, чотырак шаваш лиеш.

Ийын кӱжгӱн кылмымекше каток ямде — мунчалташат лиеш. Но катокым эре эскерыман. Тудым лум деч эрыктыман. Шелше лиеш гын, тудым лум дене тӧрлыза да вӱдым шавыза.

Водопровод улман верыште катокым пеш вашке ышташ лиеш. Но водопровод уке гынат, тудым ышташ йӧсак огыл. Изи терыш бочкым шындыза да катокыш вӱдым шупшыктыза веле. Катокым ышташлан 15—20 бочко вӱд кӱлеш.

Г. И.

ПУДА

Колын лужо, растенийын шужо — пеш ожно пуда олмеш кучылталтыныт.

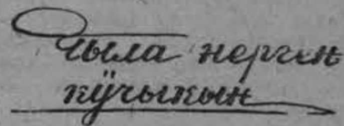
Шукерте ожнысо ола ден ял шинчыме верым кӱнчен, ученый-шамыч паленыт: мемнан эра деч 2500 ий ончыч (4.400 ий утла ожно) еҥ-шамыч пудам левыктен да таптен моштеныт.

Египтян, грек, римлян-шамыч шкеныштын илыме верыштым ыштымаште вӱргене, бронзовый да кӱртньӧ пудам кучылтыныт.

Пудам ончычшо апшат-шамыч ыштеныт. Варажым XVIII курым мучашеш тиде пашам машина ышташ тӱҥалеш.

Пуда ыштыме первый фабрика 1809 ийыште Бирмингамыште (Англия) почылтын.

Кызыт пуда кӱртньӧ воштыр дене кӱкшӧ производительностян автомат—станокеш ышталтеш.

● Рельс корно дене ик ола гыч вес олаш кайыше первый локомотивым 1825 ийыште англичанин Стефенсон ыштен.

● Кызытсе мемнан календарьым кок тӱжем ий ончыч римский император Юлий Цезарьын шӱдымыжӧ почеш, Александрийсе астроном Созиген ыштен.

● Фотографийым 1839 ийыште француз-шамыч Н‘енс ден Дагер изобретатленыт.

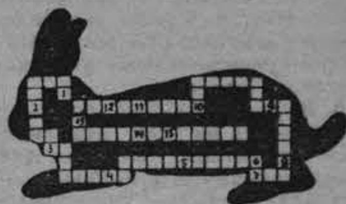
Янда пластинкеш первый снимокым 1871 ийыште англичанин Медокс ыштен.

● США-ште Сент-Вильямс ола уло. Тиде олаште чыла еҥын фамилийышт Роджерс.

УРОК ДЕЧ ВАРА

Чайнворд

Мут-шамычын значенийышт: 1. Планета. 2. Стихотворенийыште лиеш. 3. Светын ужашыже. 4. Средний Азийысе ола. 5. Электротокым пушо машина. 6. Знаменитый немецкий физик. 7. Метрический мера. 8. Война жапыште сигнал олмеш кучылталтеш.

9. Тыште нигунамат лум ок шуло. 10. Азиатский курык. 11. Осадка. 12. Германский энгер. 13. Пеледышыште лиеш. 14. Европейский ола. 15. Советский столица.

ОХОТНИКОВ МИША составитлен.

Йошкар-Олинский район, Фрунзе лӱмеш колхоз.

Фокус шутко-шамыч

Кӧ кругым сӱретлен, тушечын лекде кеч-могай ӱзгарым вес пӧлем гычат валын кертеш?

* * *

Кӧ чот петырыме кленчам почде тушеч вӱдым йӱын кертеш?

Тушто

Теҥыз шамыч улыт — нinfoняш ок лий, корно-шамыч улыт — каяш ок лий, мланде уло — куралаш ок лий.

ШАДТ БУЛАТ ОИЛЫМАШ

Теве Акнаш уремыш куржын лекте. Тудын изи шӱмжӧ куавен пыртка. Йошкар знамям ужын, шыргыжале.

— Вот тидыже мотор, йошкарген лекше кече гаяк чучеш!

Сӱнмучаш ялыш пуйто у шӱлыш, свежий шӱлыш толын пурыш. Ялысе поян-шамычын кид йымалныш курым мучко пызырналтын, орланен, лӱдын-вожылын нужнаште илыше-шамыч куштылгын шӱлалтышт; нуно, нужнаште илыше-шамыч, чевер шошым кечын шокшыж дене ырен мотор штын пеледалтше пеледыш гай лийыч. Ожсекак йорлын илыше ронгыж вуян шонго кугызя, шонго кува-шамыч капка ончыкышт лектын, йошкаргвардеец-шамычын куавен ончалын, вуйыштым савалтат. Шанге ошо - шамыч ялыш толын пурымо годым ала кушко шылын пытыше ӱдыр-шамычат, рвезе-шамычат уремыш чымалтыч. Чодрашке шылше-шамычат пӧртылаш тӱҥальыч. Сӱнмучаш ялын кумда уремже ты марте нигунам уждымо куанымаш дене лӱшка.

Пӧрт воктене писын ончылтын, чулымын койын шогышо Акнаш деке ик йошкаргвардеец толын шогале. Тудо Акнаш ӱмбак ончалын, шыргыжалын, поро кумылын пелештыш:

— Кузе тыйын лӱмет?

— Акнаш, — шоктыш.

— Фамилиет?

— Ваштар, — манят, Акнаш тудын ӱмбакыже уло йывыртымыж дене ончале.

— Молодец лият, Акнаш шольо! — йошкаргвардеец Акнашым тупшо гыч вӱчкалтыш. — Вӱрйӱшӧ поян тӱшка ваштареш кучедалмаште тый мыланна полшаш тӱҥалат. Кучедалмаш эше шуко лиеш. Кызытеш чеверын, Акнаш шольо! Тый денет эше вашлийына, кутыралына,— манят, йошкаргвардеец йолташыже-шамыч почеш ошкыльо.

— Чеверын, изай! — манын Акнаш тудын почешыже ончен кодо. „Эх, молан лӱмжым шым йод гын? Могай поро айдеме“ — шоналтыш.

Йошкаргвардеец - шамычым Таулар велышкыла пӱтынь ял ужатен колтыш. Кече ятыр кӱшкӧ кӱзен, Сӱнмучаш ялым шыргыжалын онча.

(Умбакыже лиеш. Тӱҥалтышыжым 49, 50, 52 №-лаште ончо).

1-ше ужашын мучашыже.

Отв. редактор— П. А. КЛЮКИН.